

Wstęp do sympozjum „Wierzący rozum – rozumna wiara”

Encyklika *Fides et ratio* Sługi Bożego Ojca Świętego Jana Pawła II ukazała się 14. września 1998 roku niemal w 120 lat po opublikowaniu przez papieża Leona XIII jego dokumentu *Aeterni Patris* (1879).

Zadziwiająca jest zbieżność kontekstu i problematyki obu encyklik. Podobnie jak 120 lat temu, tak i w dobie obecnej papieżę poprzez swoje nauczanie pragnęli udzielić odpowiedzi na zagadnienia z pogranicza teologii i filozofii, teorii i praktyki, wielkiego uniwersalistycznego spojrzenia na idee, przyświecające rozwojowi myśli ludzkiej i ich przełożenia na praktykę życia i postępowania. W czasach *Aeterni Patris* i dzisiaj mamy w kulturze Zachodu do czynienia z dwoma typami zagrożenia odwiecznego stanowiska Kościoła. Jakie to idee, zagrożenia?

a) To człowiek sam pragnie określać, co jest prawdą – odpowiada to ideom głoszonym przez racjonalizm czy scjentyzm.

b) Teza, że dotarcie do prawdy jest niemożliwe, gdyż nie posiadamy po temu instrumentów, lub postępując jeszcze dalej – twierdzenie, że prawdy obiektywnej, uniwersalnej po prostu nie ma. Tego typu stwierdzenia niesie ze sobą wszelkiej maści relatywizm.

Wobec takich poglądów i zarazem zagrożeń papieżę, wtedy i dzisiaj, proponują rozwiązania alternatywne.

a) To nie człowiek tworzy prawdę; nie on określa, co nią jest, a co nie. Zamiast tego koniecznym jest odwołanie do Absolutu i transcendencji, innymi słowy do Boga objawiającego się.

b) Prawda obiektywna i uniwersalna istnieje. Dotarcie do niej jest możliwe, a wysiłki te są nawet konieczne dla prawdziwie ludzkiego ukształtowania kultury, świata, jednym słowem całej przestrzeni, w której się poruszamy.

Tematem sympozjum w przemyskim WSD jest podjęcie wołania papieża o konieczność poszukiwań naukowych oraz zwyczajnie ludzkich, oraz zasadniczą możliwość dotarcia do prawdy, przez współlistnienie i współoddziaływanie wiary i rozumu. Tak też sformułowany został temat sympozjum: „Wierzący rozum – rozumna wiara”. Pragniemy przez takie jego ukształtowanie podkreślić oba kierunki, oba skrzydła papieskiego rozumowania.

Fides et ratio jest manifestem wiary – gdzie szukać fundamentu i ostatecznego odniesienia. Odpowiedź dla Jana Pawła II może być oczywiście tylko jedna – w Bogu, w Jego Objawieniu. Jest zarazem gorącym apelem o wiarę w możliwości rozumu ludzkiego, który ma za zadanie dążyć do prawdy i który szczerze tego pragnie.

Kto wie, może w dzisiejszych czasach, gdzie mass media i ideolodzy sterują całymi społeczeństwami, kiedy podają nam na szpaltach gazet i z ekranów telewizorów co mamy myśleć, w co wierzyć, na kogo głosować, na czym opierać nasze życie, *Fides et ratio* jest wołaniem o myślenie samodzielne, o jakieś dowartościowanie samodzielnych i odważnych poszukiwań prawdy.

I tak oto historia zatacza koło. Hasło oświecenia: *Sapere aude* (Miej odwagę posługiwać się swoim własnym rozumem), wypisywane na sztandarach racjonalizmu i liberalizmu jako hasło walki z Kościołem i jego rzekomą dominacją, zostaje przez ten sam Kościół przejęte i wykorzystane – oczywiście w innych proporcjach i w innym zamiarze.

Na zakończenie tego wstępu do tematyki naszego sympozjum chciałbym przywołać postać i dzieło księdza Michała Hellera, wybitnego katolickiego naukowca. Od 1985 r. wykłada i prowadzi studia w dziedzinie fizyki, logiki, filozofii i teologii w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Jest autorem 30 książek i prawie 400 artykułów naukowych, a także laureatem tegorocznej Nagrody Templetona, przyznawanej za osiągnięcia w dziedzinie myśli filozoficzno-religijnej oraz za „przerzucanie mostów pomiędzy religią a nauką”¹. Jak poinformowała przyznająca nagrodę Fundacja

¹ Nagroda została ufundowana w 1972 r. przez brytyjskiego przedsiębiorcę i filantropa Sir Johna Templetona pod początkową nazwą: „Nagroda Templetona za Postęp w Religii”. W 2001 r. zmieniono jej nazwę na: „Nagroda Templetona za Postęp w Badaniach lub Odkryciach w Dziedzinie Rzeczywistości Duchowej”. Wyróżnienie to związane jest z najwyższą sumą przyznawaną indywidualnie naukowcowi – przewyższa pod tym względem

Templetona, ks. prof. Heller „Przez ponad 40 lat rozwijał niezwykle oryginalne koncepcje na temat genezy i przyczyn powstania wszechświata, Profesor Heller zdobył pozycję międzynarodowego autorytetu wśród kosmologów i fizyków swoimi pracami na temat unifikacji ogólnej teorii względności i mechaniki kwantowej, metod geometrycznych w fizyce relatywistycznej oraz filozofii i historii nauki”. Laureat został wyróżniony za „interdyscyplinarność, unifikację, łączenie”.

Tenże laureat nagrody Templetona powiedział kiedyś, a jego słowa niech posłużą za motto naszego dzisiejszego spotkania: „Nauka daje wiedzę, a wiara i religia obdarzają poczuciem sensu. Nauka, o ile nie chce być bezsensowna, musi sięgnąć po propozycję wiary”.

nawet Nagrodę Nobla i wynosi ponad 1,6 mln dolarów. Jej fundator chciał w ten sposób podkreślić, że szerokie poszukiwania interdyscyplinarne, także te, które rozwijają duchowość człowieka, więcej znaczą dla ludzkości, niż szczegółowe badania w odrębnych dyscyplinach naukowych. Przyznanie ks. Hellerowi tegorocznej nagrody ogłoszono w środę, 12 marca 2008 w dniu urodzin laureata (urodził się w Tarnowie 12 marca 1936 r.) w ONZ w Nowym Jorku. Jej wręczenie odbyło się 7 maja Buckingham Palace w Londynie. Ks. prof. Heller otrzymał ją z rąk księcia Edynburga Filipa, małżonka królowej Elżbiety. Prof. Michał Heller jest światowej sławy fizykiem, kosmologiem, filozofem i teologiem, członkiem m.in. Watykańskiego Obserwatorium Astronomicznego i Papieskiej Akademii Nauk, Polskiego Towarzystwa Fizycznego, Polskiego Towarzystwa Astronomicznego, International Society for General Relativity and Gravitation, European Physical Society, Center for Theology and the Natural Science. „Nagroda Templetona jest przyznawana za zasługi w budowaniu pomostów między naukami przyrodniczymi a filozofią i teologią i szukanie wartości duchowych. Ksiądz prof. Heller poświęcił temu całe życie. Jest pełnokrwistym naukowcem, kosmologiem, znanym w świecie, a równocześnie filozofem i teologiem” - mówił podczas konferencji prasowej w Krakowie dziekan Wydziału Filozoficznego PAT ks. Stanisław Wszolek. Ks. Michał Heller jest wieloletnim współpracownikiem „Tygodnika Powszechnego”. Jak podkreślano podczas śródowej konferencji prasowej w redakcji „TP”, ks. Heller pokazuje, że pozornie sprzeczne ze sobą światy - nauki i wiary - mają ze sobą wiele wspólnego, jest popularyzatorem wiedzy, a jego książki są przystępne nawet dla „matematycznych idiotów”, „ma rzadką zdolność pisania na wielu poziomach”. W 2005 r. nagrodę przyznano prof. Charlesowi Townesowi, laureatowi Nobla z 1964 r. za odkrycia w dziedzinie fizyki kwantowej, m.in. wynalezienie lasera. Uznaje się, że jego głośny artykuł „Zbieżność między naukami ścisłymi i religią”, zawierający tezy oparte na doświadczeniach z badań nad fizyką kwantową, a opublikowany w czasopiśmie „Think”, zainicjował dialog między nauką a teologią.